

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Sped. in abb. postale II. grupa - I.P.I. 70%

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 700 lir -
letna 1200 lir - Za inozemstvo:
polletna 1200 lir - letna 2000 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 100 lir

Poština plačana v gotovini

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via San Daniele, 88
Tel. 41820 - Poštni predaj 231
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

Leto XX - N. 3 (448)

Udine, 15. februarja 1971

Izhaja vsakih 15 dni

Uvodnik

Srečanje v Benetkah

Neformalno srečanje med jugoslovanskim zunanjim ministrom Mirkom Tepavcem in našim zunanjim ministrom Aldom Morom pred dnevi v Benetkah je vsekakor pozitivno dejanje in dogodek v razvoju odnosov med Jugoslavijo in Italijo. Vsekakor je bilo srečanje v Benetkah nada'jevanje dialoga med obema državama, dialoga, ki je bil, kot je znano, začasno prekinjen ob znani Morovi izjavi v parlamentu in odpovedi prijateljskega obiska jugoslovanskega predsednika v naši državi.

Ze nekateri podatki, kot to, da je sestanek trajal kar šest ur, pričajo, da sta med obema ministroma in njunimi sodelavci potekali intenzivni razgovori, ki so se, kot je videti iz skupnega sporočila, dotaknili marsikaterih bistvenih, v glavnem še neresenih vprašanj med deželama.

Za nas, Slovence v Italiji, je zlasti pomemben poseben odstavek v skupnem sporočilu, ki zadeva zaščito narodnostnih manjšin. Naj ga navedemo v celoti:

«Se posebej so obravnavali vprašanja etničnih manjšin, katerima obe vladi nameravata jamčiti največjo zaščito».

Preprosto povedano pomeni to, da se italijanska stran v celoti zaveda, da ni več mogoče reševati problemov nacionalnih manjšin v lastni državi le z deklaracijami in lepimi besedami, temveč je treba vsa ta načela tudi uresničevati v praksi. In prav namen naše vlade, ki je tako uradno povedala, je torej ta, da nam, Slovencem v Italiji, med njimi pa smo tudi mi, beneški Slovenci, jamči največjo zaščito. In v čem, naj bi bila po našem, ta zaščita? Za nas predvsem v tem, da končno priznajo tudi uradno naš obstoj v videmski pokrajini, s tem pa, da nam vsaj za začetek omogočijo šolanje v svojem materinem jeziku. Kajti ta osnovna pravica je zagotovo tudi «najvišja zaščita» naše manjšine v naši pokrajini in zato lahko upamo, da se bodo stvari le pomaknile naprej.

Dialog med zunanjima ministroma se bo v kratkem nadaljeval. To pot bo gostitelj jugoslovanski minister Tepavec in zato lahko v kratkem pričakujemo nov sestanek med ministroma, verjetno neke v SR Sloveniji.

Upamo torej lahko, da se bo uspešno začel dialog v Benetkah končal v Jugoslaviji, hkrati s tem pa lahko pričakujemo tudi v kratkem odložen prijateljski obisk jugoslovanskega predsednika Josipa Broza-Tita v Italiji.

DOBRE POBUDE ZA OKREPITEV TURIZMA

Terska dolina je vedno bolj privlačna tudi v zimskem času

Na Tanameji deluje skilift - Ljudje pričakujejo na razumevanje deželni oblasti
Odpravijo naj vojaške služnosti, ki obremenjujejo te kraje in dodelijo naj
izdatno podporo v turistične namene - Poskrbeti tudi za valorizacijo Završkih jam

Mnogi ljubitelji zimskega športa prav gotovo še danes ne vedo, da so tudi skoraj na pragu Vidma in sicer na Tanameji prekrasne snežne poljane, za njimi pa tudi ne zaostajajo sveži zeleni gozdovi in planinski pašniki, ki navdušujejo zlasti nedeljske izletnike, ki se hočejo v največji vročini naužiti čistega zraka in pridobiti novih moči, ki jih morajo pridobiti prav ob prostih dneh, da kljubujejo tegobam in težavam, ki jim jih nalaga vsakdanje delo.

V teh dneh je postal prelaz Tanameja — prelaz ga imenujemo zato, ker se od tu cesta naglo nagne proti obmejnemu prehodu v Učej, kjer je državna meja med Italijo in Jugoslavijo — še bolj atraktivna točka, ker je začel delovati skilift ali vlečnica za smučarje. Ze v prvih dneh se je tega prevoznega sredstva poslužilo na stotine smučarjev in sanekarjev in ni bilo v bližini niti koticčka za parkiranje avtomobilov, ki jih je kar mrgolelo.

Tudi lokalna gostilnica na Tanameji je bila premajhna, da bi nasitila in napojila vse goste, da ne govorimo o prenočišču, ki razpolaga komaj s 15 posteljami.

Tanameja bo privlačevala posebno smučarje iz Vidma in okolice, saj se do tja pripelje v dobri pol uri; in teh ne bo malo, saj šteje mesto Videm danes že sto tisoč prebivalcev in tudi življenjski standard se je tako dvignil, da hodijo ljudje na nedeljske izlete in goje šport.

Pa ne samo to. Naj povejmo tudi, da obleži sneg na Tanameji zelo dolgo, včasih celo do meseca maja, ker je ta dolina med visokimi gorami, na vzhodu pa jo zapira mogočni Kanin in njegovo pogorje. Na licu

mesta je mogoče dobiti v najem smuči in sanke, in če je potrebno, jih tudi popravijo.

Iniciativa organizatorjev je izredno dobra in pohvale vredna. Sedaj nameravajo modernizirati tudi že obstoječe hotele in gostilne v Terski dolini, tako da bo zadovoljen tudi najbolj zahteven izletnik. In tudi domačini si na vso moč prizadevajo, da bi imeli kaj od tu-

rizma. In zakaj ne! Po vaseh Terske doline in tudi v Učej je vse polno praznih ali na pol praznih hiš, ker so sli ljudje od doma v inozemstvo za zaslužkom. Hiše so sicer skromne, a dale bi se obnoviti in bi prav dobro služile namenu: prenočišče za smučarje. Nekateri domačini so se že vrnili iz inozemstva prav z namenom, da preurede dom tako, da bo v hiši vedno na razpola-

go vsaj kakšna soba s tekočo vodo in sanitarijami.

K temu prizadevanju domačinov bi na vsak način morali priskočiti na pomoč deželni organi in sicer v prvi vrsti bi morali odpraviti vojaške služnosti, ki prav v teh krajih najbolj ovirajo razvoj turizma. Računati je treba pa tudi na to, da bo Terska dolina postala še bolj atraktivna, ko bodo ureje znane Završke jame.

NEURADEN SESTANEK V BENETKAH

Največja zaščita za manjšine

Med razgovori sta zunanji minister Moro in državni tajnik Jugoslavije Tepavec ugotovila
obstoj temeljev za okrepitev prijateljstva in plodnega sodelovanja med obema državama

9. februarja je bil v lepem okolju ustanove Cini na otoku San Giorgio v Benetkah neuraden razgovor med zunanjima ministroma Jugoslavije in Italije Tepavcem in Morom, ki je trajal šest ur. Po sestanku so izdali naslednje skupno uradno poročilo: «Na sedežu ustanove Cini v Benetkah sta se sestala zunanji minister Aldo Moro in državni tajnik Jugoslavije Mirko Tepavec.

Z italijanske strani so se pogovorov udeležili generalni tajnik Farnesine veleposlanik Roberto Gaja, veleposlanik Italije v Beogradu Folco Trabalza, namestnik glav. ravnatelja za politične zadeve Gianluigi Milesi Ferretti, šef kabineta ministrstva Luigi Cottafavi ter ostali funkcionarji zunanjega ministrstva. Z jugoslovanske strani so se udeležili pomočnik državnega tajnika za zunanje zadeve Ilija Topalowski, jugoslovanski veleposlanik v Italiji Srdja Prica,

načelnik kabineta državnega tajnika Aleksander Demajo, posebni svetnik državnega tajnika Zvonko Perišič, ravnatelj za politične zadeve Nikola Mandič ter visoki funkcionarji jugoslovanskega veleposlaništva v Rimu.

Med prijateljskim pogovorom sta se ministra sklicevala na izjavi v parlamentih ter na načela, ki sta jih izjavi vsebovali, glede medsebojnega spoštovanja neodvisnosti, nevmešavanja v notranje zadeve, suverenosti in ozemeljske celovitosti. Z zadovoljstvom sta ugotovila obstoj temeljev za okrepitev prijateljstva ter plodnega sodelovanja med Italijo in Jugoslavijo.

Minister Moro in minister Tepavec sta nato preučila nekatera vprašanja, katerih rešitev bi izboljšala življenjske pogoje obmejnega prebivalstva. Ta vprašanja bodo ob pomoči strokovnjakov

preučili po diplomatskih poteh.

Se posebej so obravnavali vprašanje etničnih manjšin, katerima obe vladi nameravata jamčiti največjo zaščito.

IZ NADIŠKE DOLINE

Metan in voda za industrije čedadskega področja

Zadnje čase je bilo zares mnogo storjenega za razvoj čedadskega industrijskega področja. Sedaj so ojačili tudi vodovodno mrežo in plinovod za metan, ki ga bodo uporabljale nove industrije. Tako bo imelo to področje vse infrastrukture, ki so predvidene po načrtu za splošno ureditev, kjer bodo mogle zrasti nove industrije in laboratoriji.

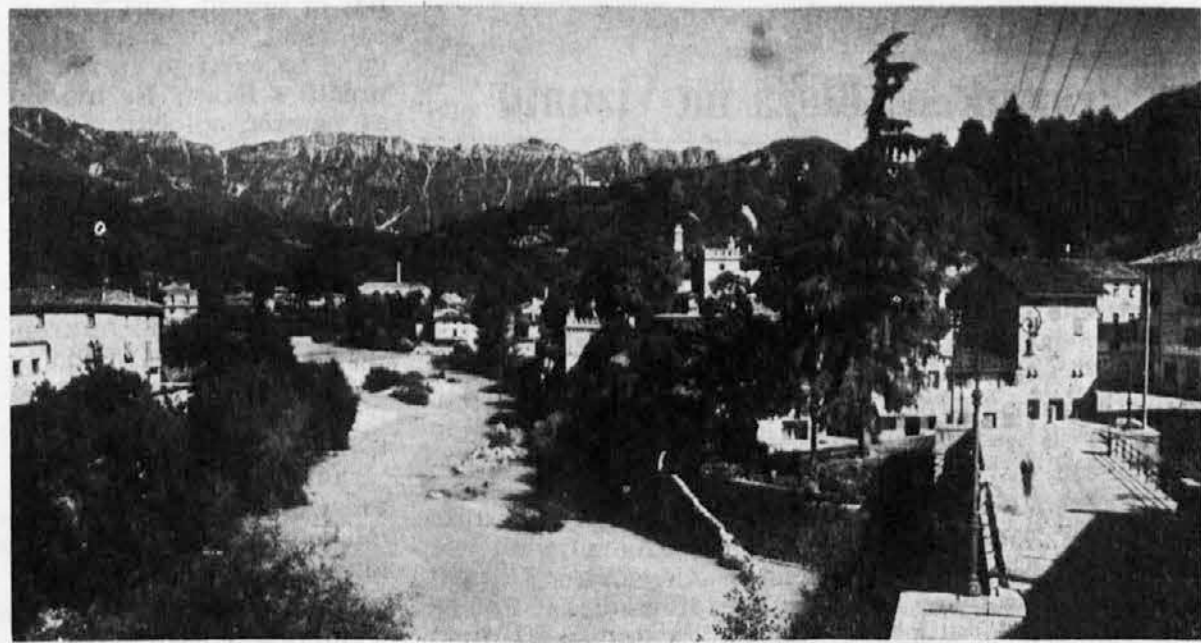
Poleg že omenjenih del smo vzedeli, da je ARMCO STEEL, ustanovila novo družbo, ki bo zagotovila Čedadu zares uspešen industrijski razvoj, saj namerava ta nova družba na čedadskem področju zgraditi novo tovarno, ki bo proizvajala jeklene predmete in bo že v začetku zaposlila najmanj 150 delavcev.

To bo brez dvoma dvignilo ekonomsko stanje tudi naših zapuščenih vasi in dolin.

Naši ljudje, ki sedaj odhajajo v inozemstvo, ker ni mogoče najti zaposlitve na

Kakor druga leta tako smo tudi letos praznovali Prešernov dan, 8. februar, z iskrenimi željami, da bi se uresničila Prešernova velika humanistična misel o svobodi, bratstvu in enakopravnosti vseh ljudi in vseh narodov na svetu, da bi človek zaupal človeku in da se noben sose- sed ne bi več bal soseda.

Pogled na Tarcento ali Čento, od koder se odpira vhod v Tersko dolino

OB PRISOTNOSTI DEŽELNIH OBLASTI

SREDNJE

Važen sestanek v Trbižu o problemih Kanalske doline

Pred kratkim sta se vršila v Trbižu dva shoda, katerih so se udeležili deželni odbornik za kmetijstvo adv. Antonio Comelli in deželna svetovalca dr. Di Gallo in Martinis, da so razpravljali o najnujnejših problemih, ki zadevajo vasi Kanalske doline. Prvi sestanek se je vršil na občinskem sedežu v Trbižu, kjer so bili prisotni tudi odborniki, župan iz Naborjete in predsedniki bližnjih konzorcijev. Poročilo je podal trbiški župan Stoffie in nato se je razvila živahna diskusija o splošnih problemih, ki zadevajo gospodarstvo tega področja, s posebnim poudarkom o vojaških služnostih, ki so pravo breme tamkaj bivajočemu prebivalstvu. Govora je bilo tudi o gozdarskem sektorju, hidrogeološki ureditvi bazena Žlica in drugih javnih delih.

Iste probleme so potem obravnavali na drugem sestanku, katerega so se ude-

IZ TERSKE DOLINE

Diamantna poroka v Teru

Zakonca 89-letni Vito Cullino in 78-letna Marija Wierber iz Tera sta slavila redek jubilej: diamantno poroko, to je 60 let skupnega življenja. Slavja so se udeležili njihovi sinovi, nečaki in seveda številni prijatelji in sovaščani.

Srečno življenje zakoncev Cullino se je pričelo v Nemčiji, kjer sta se spoznala, kajti on je iskal svoj vsakdanji kruh v inozemstvu, ker mu ga skopa domača zemlja ni mogla dati. Bila sta vseskozi oba izredno delovna. Žena je v Teru držala tri vogle pri hiši, kakor pravi slovenski pregovor in kot jih drži še danes nešteto naših žena, kjer so možje v emigraciji, on pa se je pehal za kruhom od Nemčije do Amerike in drugje. »Prebrodil sem pol sveta« pravi danes Cullino (in zato je prav, da sedaj uživam pokojnino, ki sem jo priskrbel s krvavimi žulji in srečo na domačih tleh v krogu svojih najdražjih. Z ženo sva se vedno razumela, čeprav sva živela ločeno po več let eden od drugega).

Sedaj, po 60 letih, ko sta stopila pred oltar in si prisegla zvestobo, sta zopet potrdila, da živita še vedno kot prvi dan skupnega življenja samo eden za drugega.

Ta zakonski par naj bo vzgled vsem tistim, ki zaradi oddaljenosti — emigracije — zaidejo na kriva pota in se v starosti znajdejo v obupu, brez vsake pomoči, morda na cesti.

Želimo jima, da bi uživala še mnogo srečnih let kot

ležili še drugi deželni zastopniki.

Deželni odbornik za kmetijstvo adv. Antonio Comelli je ob zaključku sestankov obljubil vso svojo po-

TAVORJANA

Izvoljen nov administrativni svet komunske podporne ustanove

Komunski svet, ki se je sestel pred nedavnim, je izvolil nove administratorje komunske podporne ustanove (Ente comunale di assistenza). Izvoljeni so bili: župnik Luigi Cozzi, Luciano Laurino, Albano Petris, Aldo Fadone in Fiorello Fiebus. Predsednika bodo izvolili na prihodnjem zasedanju.

Posojilo za ureditev cest

Komunski svet v Tavorjani, ki se je sestel za izredno zasedanje, je kot prvo

moč, da se čimprej rešijo vsi pereči problemi in v prvi vrsti vojaške služnosti, ki ovirajo ne samo ekonomski razvoj Kanalske doline, ampak tudi turistični.

TAVORJANA

točko dnevnega reda obravnaval in sprejel predlog vseh prisotnih, da zaprosi komun 20 milijonov lir posojila za ureditev ceste Ronke-Montina-Tojan in 10 milijonov 400 tisoč lir za ono, ki vodi v Krozade in preko Montine v Preštint.

Nadalje je komunski svet kolavdiral dela za napeljavo kanalizacije v Ronkih, Tojanu in v Kostih.

Razpravljali so poleg drugih problemov tudi o ustanovitvi šestega socialno-ekonomskega področja.

sta jih uživala vsa ta dolga leta.

Smrtna nesreča v Sedliščih

Vso Tersko dolino je zelo pretresla vest o smrtni nesreči, katere žrtev je postal 70-letni Vitorio Girolamo Micottis iz Sedlišč. Ko so njegovi domači ugotovili, da ga ves dan ni nihče videl, so ga začeli iskati po vsej

IZ NADIŠKE DOLINE

Sestanek kmetov v Špetru

Pred kratkim so se sestali v Špetru številni kmetje, da so skupaj z voditelji ustanove «Coldiretti» okrajne sekcije in komunskih zastopnikov razpravljali o nekaterih vprašanjih, ki zanimajo to kategorijo.

Najvažnejše vprašanje je bilo namreč to, ker je dežela sklenila, da bo dajala tudi kmetom farmacevtsko asistenco in podporo za porodnice. Doslej so morali namreč kmetje zdravila sami kupovati, imeli so samo zdravnik in bili zavarovani proti nezgodam pri delu. To je za naše ljudi, in tudi za vse druge kmete, velikega pomena, saj vsi vemo kako drago je zdravljenje.

Nesreča ne počiva

Pred dnevi je padel na nekem ovinku z motorja Giobatta Snidero iz Špetra. Pri padcu se je hudo udaril v glavo in zato so ga morali peljati v čedadsko bolnico. Ozdravil bo v dveh tednih.

Ponesrečil se je tudi 41 letni Aurelio Goles iz Peteja-

okolici. Iskali so ga na Prjesaki, na Bernadiji in še dlje, za njim je bilo nobene sledi kar tri dni. Iskalo ga je najmanj sto ljudi in preiskali so vsak kotiček. Sele tretji dan so ga našli v jami, ki vodi v odtočni jarek ob glavni cesti, ne daleč od doma.

Micottis je bil vse svoje življenje deloven človek in je sedaj užival pokojnino. Zapušča ženo in štiri hčere.

IZ KRNAHTSKE DOLINE

Praznik sv. Blaža na Vizontu

V nedeljo, 7. februarja, so na Vizontu imeli sagro: praznovali so sv. Blaža in bila je tudi večja cerkvena slovesnost, ker so posvetili restavrirano cerkev. Bil je lep dan in zato je prišlo v to prijazno vasico, ki leži visoko v hribu nad Krnahtsko dolino, dosti ljudi ne samo iz okoliških vasi, ampak tudi iz Čente, Vidma in drugih krajev. Praznik se je zaključil z veselo pesmijo ob okusni jedači in pijači, ki so jo domačini pripravili za to priliko.

Tudi v Srednjah vedno manj ljudi

Ob koncu leta 1970 smo stopili na anagrafski urad v Srednjem in se tudi tukaj pozanimali kakšno je današnje stanje rezidentnega prebivalstva, čeprav so se nekateri že zaposlili v okolici Čedadada ali drugje, ker drugače bi se izselili v inozemstvo, se je število duš znižalo za 30.

Dne 1. januarja 1970 je namreč srednjski komun štel 1232 ljudi, ob koncu leta pa samo še 1202 (612 mož in 590 žensk).

V letu 1970 ni bilo prirodnega prirastka (18 umrlih in 8 rojstev), izselilo pa se je 32 ljudi.

Ce pogledamo statistiko nekoliko bolj nazaj, ugotovimo, da je srednjski komun štel leta 1951 (ob ljud-

skem štetju) še 1883 ljudi, torej se je v 20 letih znižalo prebivalstvo kar za 681. To so zelo žalostni podatki, v katere se je treba zamisliti in proučiti vse možnosti, ki bi mogle obdržati ljudi na domači zemlji.

AHTEN

Ali bodo res prodali srednjeveški grad Partištajn

Marsikoga je resnično presenetila govorica, da je srednjeveški grad Partištajn nad Ahtnom naprodaj. Da ga res nekdo namerava kupiti, nam potrjuje dejstvo, da je o tem razpravljala komunski svet v Ahtnu. Po dolgi in razvneti diskusiji se svetovalci niso mogli odločiti za ta korak in so točko zato predložili za prihodnje zasedanje. Sklenili pa so, da bodo do gradu

čimprej temeljito popravili cesto, ki je sedaj v zapuščenem stanju. Privatnik, ki namerava kupiti ta grad, katerega lastniki so bili nekoč gospodje Kukanja, bo zgradbo tako temeljito preuredil, čeprav je razpadajoča, da bo mogoče v njej stanovati. Vsa dela se bodo seveda morala vršiti pod stroгим nadzorstvom Skrbništva za varstvo spomenikov Furlanije-Julijske krajine.

FOJDA

Iz komunskega konsilja

Na zadnjem zasedanju komunskega konsilja so razpravljali o številnih javnih delih, ki jih nameravajo izvesti v tekočem letu in za kar bo dala dežela svoj prispevek na podlagi obstoječih zakonov.

Predvidevajo sledeča dela: dograditev kanalizacije v Fojdi, Podcerkvi, Campeju in v Raščaku. Zgradili bodo tudi most preko hudournika Breg na cesti Ronki-Krozada. Asfaltirali bodo nekatere ceste s priključki na deželne oziroma pokrajinske ceste. Poskrbeli bodo za izboljšavo filtracije pitne vode za komunski vodovod in to zato, da ne bodo nekatere vasi ob sušnih dneh, kot se je doslej dogajalo, ostajale brez vode. Razširiti

nameravajo tudi cesto, ki vodi v Podvrata.

Poleg tega so razpravljali tudi o komunskem obračunu iz leta 1969 in ga tudi potrdili. Imenovali so tudi revizorje računov za leto 1970 in sprejeli nekatere spremembe glede novih predpisov za pokop mrličev. Ob zaključku so imeno-

vali tudi komunske zastopnike v okviru posvetovalnega področnega (conskega) odbora za šesto socialno-ekonomsko področje, kamor spada komun Fojda in sicer so bili imenovani tile: Ermenegildo Roiatti, Leo Iacobuzio in Bruno Sgiarvello.

IZ IDRIJSKE DOLINE

Novi javni telefoni

Danes imajo skoraj že vse vasi v Nadiški dolini javni telefon. To so zahteve današnjega časa, ki koristijo človeku. Zvedelo se je, da bodo še letošnje pomlad raztegnili telefonsko mrežo tudi v vas Bodigój v Idrijski dolini in v Dolenji Trbilj v srednjem komun. To je velik korak, saj so morali ljudje teh vasi prehoditi več kilometrov, da so se mogli po telefonski žici povežati s svetom.

Ureditev ceste Kodermaci - Kovačevica

Deželno odborništvo za

IZPOD KOLOVRATA

Kje postaviti komunski sedež?

V dreškem komun se kar ne morejo odločiti kje naj bi zgradili novi komunski sedež, kajti stari je pogorel in sedaj so ga zasilno uredili v Krasu. Ne morejo se namreč odločiti, ali naj ga zgrade v Trinkih ali v Krasu. Za nekatere prebivalce, bi bilo bolj prav, da bi bil v Trinkih, za druge pa v Krasu. Dreški komun ima obsežen teritorij in vasi so daleč naokoli razkropljene po južnem pobočju Kolovrata.

Na zadnjem zasedanju komunskega sveta so se svetovalci odločili, da naj bi bil sedež komun v Krasu, a temu nasprotujejo ljudje, katerim so bližji Trinki. Da bi rešili to sporno vprašanje, ki traja že nekaj let, so sklenili, da bodo začeli zbirati

kmetijstvo je pooblastilo ustanovo za hribovsko gospodrstvo (Ente friulano di economia montana), da razpiše natečaj za dražbo za prevzem del na cesti, ki vodi iz Kodermacev v Kovačevico. Od tu je tudi ocep, ki vodi na Staro goro, kjer je znana romarska božja pot. Tako bodo oživele tudi te vasi, kajti ljudje se sedaj ne poslužujejo te ceste, ker je v izredno slabem stanju. Delo bo stalo več kot 20 milijonov lir.

podpise po vaseh in jih predložili komunskemu svetu. Vsi nestrpno čakajo kako se bo rešilo to zapleteno vprašanje, kdo bo zmagal, da bo pogodu vsem občanom.

Javna dela v grmeškem komun

Komunski svet v Grmeku, ki se je sestel za izredno zasedanje, je med drugim sklenil, da bo vzel 5 milijonov lir posojila za napeljavo centralne kurjave na sedežu komun. Županu so tudi poverili nalogo, da predstavi pristojnim deželnim odborništvom prošnje za doseg podpore, s katero bodo uredili cesto, ki vodi v Topolovo in cesto iz Klodiča do Podhostnega. Upajo, da bodo dela mogli pričeti že na pomlad.

